

izvirni znanstveni članek

UDK 061.23(497.4 Logatec) Sokoli
prejeto: 5. 6. 2000**Mira Hodnik**dipl. zgodovinarica, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Idriji,
Prelovčeva 2, SI-5280 Idrija

Sokolsko slavlje v Dol. Logatcu (otvoritev sokolskega doma)*

IZVLEČEK

V članku je opisana gradnja sokolskega doma v Logatcu, stavbe, kjer je še danes Narodni dom. Ker so bili v Sokolskem društvu Dolenji Logatec včlanjeni tudi sokoli iz Gorenjega Logatca, je bilo veliko sporov glede lokacije, kje naj bi stal dom in v kolikšni meri naj prispevajo člani iz Gorenjega Logatca v denarju in s prostovoljnimi delom za novi dom.

KLJUČNE BESEDE

sokolski dom, sokolsko društvo, Dolenji Logatec

SUMMARY

THE SOKOL (SOKOL – FALCON, AN ASSOCIATION OF GYMNASIAC SOCIETIES WITH A NATIONAL DEFENSIVE ORIENTATION) FESTIVITIES IN DOLENJI LOGATEC ON THE OCCASION OF OPENING THE SOKOL HOUSE

The article gives a description of the building of the Sokol House in Logatec in which we today find the Narodni dom (The National House). As "falcons" (sokoli) from Gorenji Logatec were members of the Sokol Society of Dolenji Logatec there were many disputes on the location of the house and to what extent should the members from Gorenji Logatec contribute in money and with voluntary work for the new House.

KEY WORDS

House of the Sokol Society, Dolenji Logatec

* Naslov je povzet iz članka, ki je bil napisan v časopisu Jutro o otvoritvi sokolskega doma. Jutro, 1923/IV., št. 183 (7. 8.), str. 2.

Natanko 4. avgusta 1998 je minilo 75 let od otvoritve Sokolskega doma¹ v Dolenjem Logatcu. Tega dne leta 1923 ob 21. uri se je začel v veliki dvorani doma I. slavnostni občni zbor. Obenem je bilo to tudi leto, ko je društvo praznovalo 15-letnico obstoja in uspešnega delovanja.² Odbor je na občnem zboru pozval vse napredne in sokolske družine, naj okrase svoje hiše z zastavami. To je bil za sokole res velik praznik.

Sokolsko društvo je na prvo mesto svojega delovanja postavilo telovadbo, ki naj bi krepila tudi duha, kar je povzeto po vsesplošno znanem pregovoru "Zdrav duh v zdravem telesu". Že pred ustanovitvijo društva so nekateri začeli telovaditi na vrtu, ki jim ga je odstopil Josip Tollazzi. Kasneje jim je za dobo treh let brezplačno odstopil še hlev, ki so ga preuredili v telovadnico.³

Z ustanovitvijo društva 1908. leta se je porajala tudi želja po lastnem domu, kjer bi lahko nemoteno telovadili. Med letom je odbor nabavil kupone, ki so jih prodajali "v prid" sokolskega doma. Na III. rednem občnem zboru 4. januarja 1911 so ustanovili Odsek za sokolski dom ali Agitacijski odsek.⁴ Vanj so bili izvoljeni Ivan Rihar, Fran Korenčan, Josip Tollazzi, Karol Gostiša, Josip Rus, Fran Hodnik in Anton Bajc. Namen odseka je bil poskrbeti za gradnjo doma od zbiranja denarja do otvoritve doma. Denar so zbirali s prodajo kuponov in razglednic, z nabiralniki po gostilnah, ki so bile last članov društva, in na raznih družabnih prireditvah, kjer so med ljudmi nabirali prostovoljne prispevke. "Bratje sokoli" iz Gorenjega Logatca so takoj zahtevali, da se dom zgradi nekje med obema Logatcema in poudarili, da bodo denar, zbran v Gorenjem Logatcu, izročili šele, ko bo lokacija točno določena.⁵ Prav izbira lokacije je dvignila mnogo prahu, ki ga sokoli Gorenjega in Dolenjega Logatca niso mogli pobrisati v enem letu. Gradnjo doma je pospešil Josip Tollazzi, saj je društvu vzel dotedanje prostore za telovadbo, ker jih je potreboval za lastne potrebe. Leta 1914 so le uspeli kupiti zemljo od nadživinozdravnika Majdiča za 2000 kron. To je bil prostor med njegovim vrtom in vilo Oblak.⁶ Kmalu nato so pri liberalni Posojilnici in hranilnici v Logatcu zaprosili za 12.000 kron posojila in ga tudi dobili. Nekaj podjetnikov in obrtnikov jim je ponudilo gradbeni

material zastonj ali vsaj za manj denarja. Izdelavo načrta za dom so zaupali bratu Franu Plečniku. V tem letu so naredili veliko začetek gradnje, vendar jim je delo prekinila prva svetovna vojna. Zamrlo je celotno delovanje društva.

Po dolgih šestih in pol sušnih letih je društvo ponovno začelo delovati leta 1921. Sicer so že leta 1919 sklicali občni zbor, ker pa je Logatec okupirala italijanska vojska, slovenska društva niso smela delovati. V letu 1921 so si pri društvu ponovno zadali nalogo čimprej izpeljati gradnjo lastnega doma. Na novo so izvolili člane Stavbnega odseka, katerega predsednik je postal Josip Tollazzi, člani pa Ivan Rihar, Franc Plečnik, Anton de Gleria ml., Karol Serini in Alojzij Mihevc.⁷ Tokrat so se dela lotili še z večjo vneemo. Denar so zbirali na način, ki so ga že vsi poznali. Želeli pa so, naj bi postalo skoraj obveza, da mora vsak član opraviti vsaj dve prostovoljni delovni uri na teden. Mnogi so prispevali svoj delež tudi v materialu, kot sta les ali pesek. Na prošnjo društva jim je dravska divizija zapustila veliko barako, paviljon, večjo količino lesa in pločevine. Barako so podrli ter prodali ves les in pločevino, kar je znatno okrepilo njihov proračun.

Situacija se je v tem letu ponovno zaostila pri določitvi lokacije doma, saj je bila glede na njihove načrte stara parcela premajhna in so želeli kupiti novo. Načrt za dom pa so želeli še malo dopolniti, ker so hoteli imeti v novem domu tudi kopalnice. Gorenjelogatčani so ponovno zahtevali, naj bo lokacija na sredi med obema Logatcema v Blekovi vasi, nekje med posestjo Šemrovovih in Grassijem. Lastnik te zemlje je bil Zimovec in je zaradi dobre lege ni hotel prodati. Kot zanimivost naj povem, da je zanjo zahteval milijon kron. Po posredovanju Jakoba Verbiča so končno od rodbine Mulley kupili parcelo med Hamericem in Kobalom. To je kraj, kjer stoji dom še danes. Na izrednem občnem zboru, ki so ga imeli aprila 1922, je bilo mnogo hude krvi in slišati je bilo mnogo ostrih besed. Gorenjelogatčanov ni pomiril niti predlog, da jim bodo zgradili lastno telovadnico. Brat Smole je nato pozval navzoče, naj se pomirijo, da ne bi trpel ugled društva. Predlagal je, naj se društvo loči na dva odseka, ki bi vsak zase pobirala članarino in upravljala svoje posle. Kljub vsemu je želel, da si zgradijo skupni dom. Brat Punčuh je prišel na dan z idejo, da si Gorenjelogatčani zgradijo celo lasten dom. Na koncu so le kupili to parcelo in staro prodali.⁸ Stavbna družba Slograd iz Ljubljane je po skici društvenikov izdelala nov načrt sokolskega doma. Dvorana, ki je bila obenem

¹ Danes je to Narodni dom v Logatcu.

² Telovadno društvo Sokol Dolenji Logatec je bilo ustanovljeno 12. 7. 1908.

³ Danes sta tu Turistična pisarna Logatec in parkirni prostor pri gostilni Krpan.

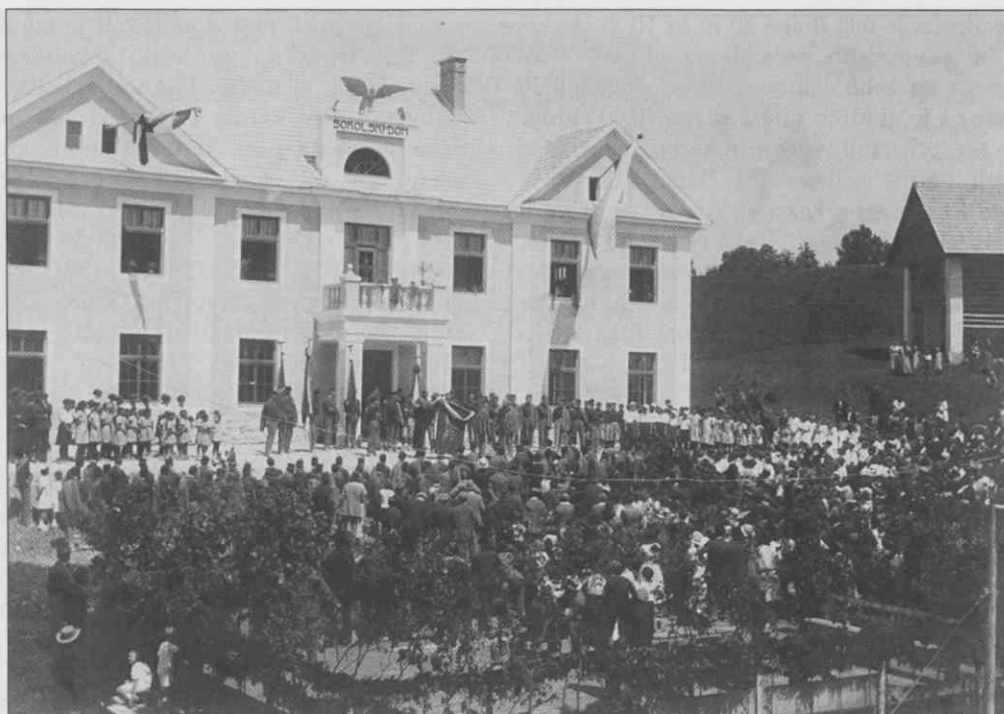
⁴ Zgodovinski arhiv Ljubljana, fond Sokolsko društvo Dolenji Logatec, 1908-1941, LOG 29, t. e. 1, a. e. 1 (odslej: ZAL, LOG 29, t. e., a. e.).

⁵ ZAL, LOG 29, t. e. 1, a. e. 1, IV. redni občni zbor 14. 1. 1912.

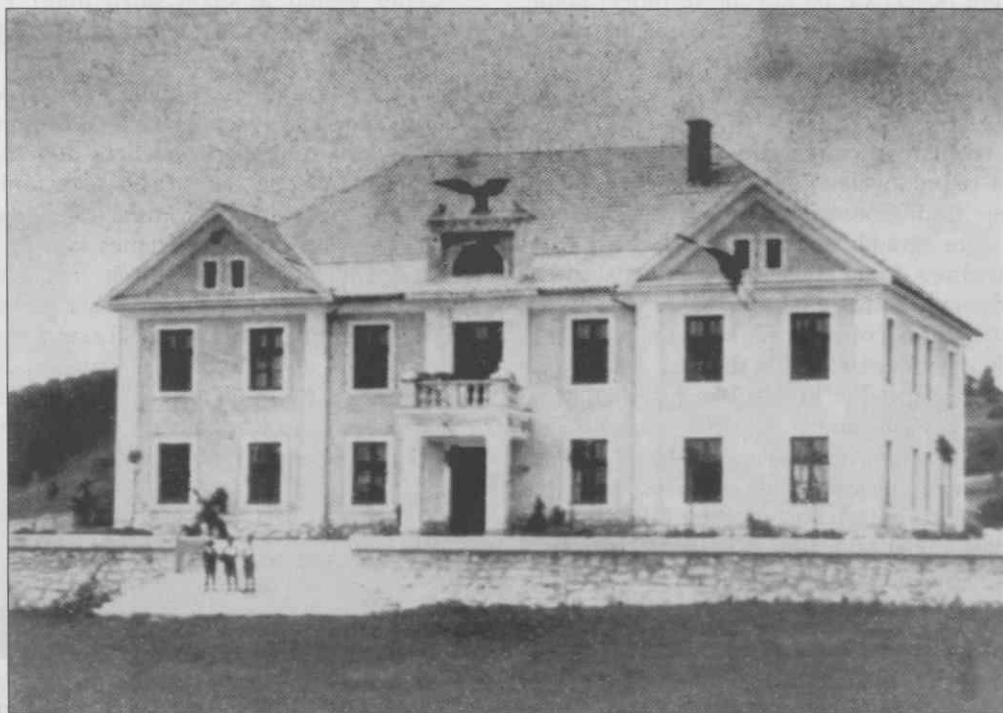
⁶ ZAL, LOG 29, t. e. 1, a. e. 1, I. izredni občni zbor 10. 3. 1914.

⁷ ZAL, LOG 29, t. e. 1, a. e. 1, IX. redni občni zbor 20. 3. 1921.

⁸ ZAL, LOG 29, t. e. 1, a. e. 1, I. izredni občni zbor 2. 4. 1922.

*Sokolski dom
(Fotografija last Dušana de Gleria iz Logatca)*

*Sokolski dom ob otvoritvi leta 1923
(ZAL, LOG 29, fotografije)*

tudi telovadnica, je bila dolga 20 m in 10 m široka. Oder je bil po načrtih projektanta globok 7 m, vendar so ga na željo članov društva poglobili še za 1 m, kar pa je gradnjo podražilo za 10.000 kron.

Ko so se sprijaznili z novo lokacijo, se je vnel spor zaradi načina sodelovanja članov. Burna je bila debata o tem, kdo, kako in koliko naj bi člani sodelovali pri gradnji.⁹ Brat Tauzes se je zavzemal, da morajo obvezno sodelovati samo Dolenje-logatčani, Gorenjelogatčani pa samo toliko, kolikor jim nalagata moralna dolžnost in sokolska disciplina. Nekoliko več prahu je dvignil brat Katič, ki je menil, da ni potrebno delati razlik, ampak naj se vsi zavzamejo in čimprej zgradijo dom. Vendar ga je brat Punčuh hitro podučil, da kaj takega v Logatcu le ni mogoče: "Besede br. Katiča so jako lepe, toda v Logatcu neizvedljive; komur so razmere pri nas tako znane, kakor so meni, že ve, zakaj ne. Zato ne moremo dopustiti, da bi se sokolski dom postavil samo v Dol. Logatcu, nas tukaj pa bi se popolnoma zanemarilo." Poudaril je tudi, da imajo že zagotovljen prostor, na katerem bo stal njihov dom, in da so že v stiku z drugimi kulturnimi društvi iz Gorenjega Logatca, ki naj bi sodelovala pri gradnji skupnega doma v Gorenjem Logatcu. Prepis je prekinil starosta društva, ko je naznanil, da morajo Dolenjelogatčani obvezno sodelovati pri gradnji, in sicer v času, ki ga bo določil stavbni odsek. Če pa kdo ne bi mogel takrat, bi moral poslati nadomestnega člana ali pa plačati 2,50 din. Brate iz Gorenjega Logatca pa je spomnil, kaj sta njihova moralna dolžnost in sokolska disciplina.

Kljub takšnim in drugačnim zapletom je gradnja doma napredovala. Veliko delovne vneme in dobre volje (tudi Gorenjelogatčanov) je pripomoglo, da so dom zgradili v rekordnih 218 dneh. Slavnostna otvoritev doma je bila 4. in 5. avgusta 1923. V veliki dvorani doma je bil 4. avgusta 1923 ob 21. uri I. slavnostni občni zbor, na katerem so se spomnili tudi 15-letnice delovanja društva. Brat Smole je pozval vse napredne in sokolske hiše, naj svoje hiše okrase z zastavami.¹⁰ Naslednji dan, 5. avgusta, je bila slavnostna otvoritev doma s sprevedom. V njem je sodelovalo 5 praporov s 119 člani, 139 članicami in naraščajem ter 8 konjenic. V javnem nastopu je telovadilo 45 članov, 46 članic, 7 moških naraščajnikov, 48 "moške dece", 49 "ženske dece" in tri vrste na orodju.¹¹ Na občnem zbo-

ru, ki so ga imeli naslednje leto,¹² je tajnik društva Tone Rus "izpovedal vso hvalo" sokolskemu domu: "Imamo dom, ki nadkraljuje vse sokolske domove v Sloveniji. Res krasna stavba, ki stoji na malem gričku in gleda proti zahodni strani, proti onim krajem, kjer ječi na tisoče bratov pod krutim sovrantom. Velik Sokol¹³ vrh stavbe stoji mogočno in gleda proti Hrušici, kakor bi jim hotel reči: tudi za vas pride kmalu rešitev. Imamo sedaj to, kar smo želeli že toliko časa, imamo dom, ki so si ga omislili že pri ustanovitvi Sokola v Logatcu l. 1908." O otvoritvi je izšel članek v časopisu Jutro, kjer avtor ni skrival navdušenja nad novo stavbo.¹⁴

Z dograditvijo doma je v društveni blagajni zazijal velik dolg. Na različne načine so si prizadevali, da bi ga zmanjšali. Mnogokrat so se društveniki izkazali kot slabi gospodarji. Denar, "kar tako dobljen", so enostavno zapravili. Ker pa dom ob otvoritvi ni bil povsem končan, so z novimi deli še povečali dolg.

Za Sokolsko društvo Dolenji Logatec je prišla odrešitev leta 1935, ko je Kraljevina Jugoslavija za vse jugoslovanske sokolske domove delila sredstva za obnovo in razširitev. Dolg je bil poplačan. Poleg tega so k stavbi dozidali še prizidek. Za razna vzdrževalna dela pa so člani poskrbeli kar sami s prostovoljnimi delom, brez velikih stroškov.¹⁵

Čemu vsemu je sploh služil dom? Po dograditvi so vse dejavnosti in prireditve društva preselili v novi dom. Od tedaj naprej so se vsi občni zbori in seje upravnega odbora odvijale v "novem domu". Redna telovadba ni bila več motena. Kjer je danes kino dvorana in obenem dvorana za kulturne prireditve, je bila včasih telovadnica in ob družabnih prireditvah je tu igral "salonski orkester". V prostoru, kjer so danes šahisti, so se domačini zbirali ob kozarčku pijače in poslušali harmonikarja z domačimi vižami. Kjer je danes blagajna Narodnega doma, so točili samo vina. V "Titovi dvorani" so bili separeji za pomenke. Kjer so bili prostori bivše knjižnice in stanovanje hišnika, je bil pred tem "Kongo-bar", v katerem je igral poklicni glasbenik iz Ljubljane.¹⁶

¹² Isto kot opomba 10.

¹³ Kamnitega sokola, ki je stal na vrhu strehe, je izdelal Bogdan Oblak. Težak je bil 500-600 kg. Italijani so ga ob zasedbi Logatca leta 1941 porušili. Vir: ZAL, Osební fond Borisa Rozmana.

¹⁴ Jutro, 1923/IV., št. 183 (7. 8.), str. 2.

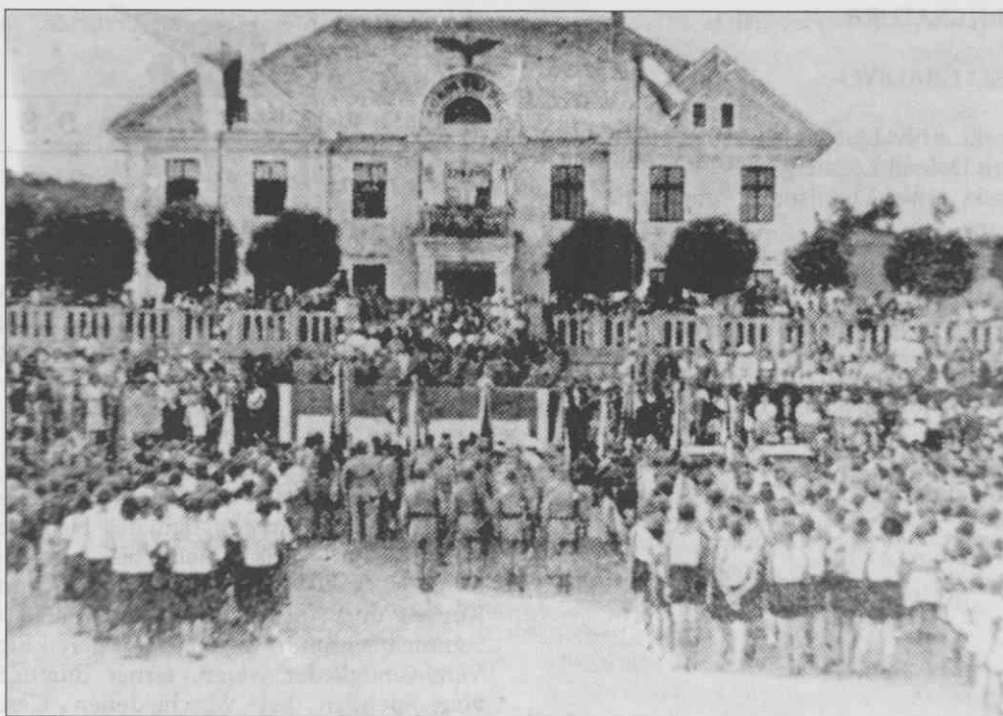
¹⁵ Boris Rozman: Sokolsko društvo Dolenji Logatec 1908-1941, Notranjski listi III, Cerknica 1986, str. 126.

¹⁶ Sokolsko društvo Dolenji Logatec 1908-1941; Raziskovalna naloga OŠ "8 talcev Logatec" l. 1998, str. 26.

⁹ ZAL, LOG 29, t. e. 1, a. e. 1, II. izredni občni zbor 15.6. 1922.

¹⁰ ZAL, LOG 29, t. e. 1, a. e. 1, I. slavnostni občni zbor 4.8. 1923.

¹¹ ZAL, LOG 29, t. e. 1, a. e. 1, XV. redni občni zbor 6.1. 1924.

*Stik sokolskih oddelkov in vojske pred sokolskim domom v Dolenjem Logatcu
(ZAL, LOG 29, fotografije)*

*Naborniki so se zbrali pred sokolskim domom - Janez Hodnik igra na harmoniko
(Fotografija je last Malči Hodnik iz Logatca)*

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKO GRADIVO

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), fond Sokolsko društvo Dolenji Logatec, 1908-1941, LOG 29

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Osebni fond Borisa Rozmana

Jutro, leto 1923, letnik IV, št. 183 (7. 8.), str. 2.

LITERATURA

Boris Rozman: Sokolsko društvo Dolenji Logatec 1908-1914, Notranjski listi III, Cerknica 1986, str. 119-135.

Sokolsko društvo Dolenji Logatec 1908-1941, Raziskovalna naloga OŠ "8 talcev" Logatec, leto 1998.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Feier des Turnvereins *Sokol* in Dolenji Logatec (Eröffnung des *Sokol*-Heims)

Der im Jahre 1908 gegründete Turnverein *Sokol* in Dolenji Logatec (Unterloitsch) verfügte über keine eigenen Räume für Turnübungen. Aus diesem Grunde faßte die Vereinsleitung den Bau eines eigenen Heims bereits bei der Vereinsgründung ins Auge. Dennoch wurde erst 1911 der sog. *Ausschuß für das Sokol-Heim* bzw. *Agitationsausschuß* gegründet. Die Aufgabe des Ausschusses bestand darin, für den Bau des Heims Sorge zu tragen vom Geldsammeln bis zur dessen Eröffnung. Das Geld wurde durch den Verkauf von Kupons und Ansichtskarten gesammelt sowie mit Sammelbüchsen in Gasthäusern, deren Eigentümer Vereinsmitglieder waren, ferner durch Sammeln von Spenden bei verschiedenen Geselligkeitsveranstaltungen. Bei der Standortbestimmung kam es jedoch zu Unstimmigkeiten. Die Vereinsmitglieder stammten nämlich aus Gorenji und Dolenji Logatec (Ober- und Unterloitsch). Die Mitglieder aus Gorenji Logatec bestanden darauf, daß das Heim irgendwo zwischen Gorenji und Dolenji Logatec gebaut werden sollte. Die Standortbestimmung wirbelte viel Staub auf, und dieses gespannte Verhältnis zwischen den "Sokolisten" bestand bis zum Jahre 1914, als der Baugrund endlich gekauft wurde. Bei der liberalen Darlehens- und Sparkasse in Logatec erhielten sie einen Kredit in der Höhe von 12.000 Kronen, und man hätte mit dem Bau beginnen können, wenn nicht gerade zu jenem Zeitpunkt der Erste Weltkrieg ausgebrochen wäre. Die gesamte Vereinstätigkeit und somit auch der Bau des Heims kamen zum Erliegen.

Nach dem Ersten Weltkrieg wurde der Bau des Heims fortgesetzt. Es wurden neue Mitglieder des *Bauausschusses* gewählt. Die Arbeit wurde mit einem noch größeren Eifer in Angriff genommen. Erneut entbrannte der Streit um die Standortbestimmung, so daß der alte Baugrund verkauft und ein neuer gekauft werden mußte. Nach aufgeregten Diskussionen wurde der Baugrund an der Stelle gekauft, wo noch heute der *Narodni dom* in Logatec steht. Das Heim wurde trotz allerlei Verwicklungen in einer Rekordzeit von 218 Tagen fertiggebaut. Die großen Feierlichkeiten bei der Eröffnung zogen sich über zwei Tage hin: am 4. August 1923 wurde im großen Saal des neuen Heims eine feierliche Gemeindeversammlung abgehalten, am darauffolgenden Tag fand ein feierlicher Umzug der Sokol-Vereine vor dem Heim sowie ein öffentlicher Auftritt der Turner statt.